

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/174-5>**Краєвська А. С.**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2812-6986>**Пілявоз Т. М.**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7535-7360>**Шварц І. В.**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4344-5213>**Krajewska Alla, Piliavoz Tetiana, Shvarts Irina**
Vinnytsia National Technical University

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено сучасний стан та перспективи стратегічного розвитку підприємництва в Україні в умовах динамічності ринкової кон'юнктури та високого рівня конкуренції. Виявлено, що основними проблемами, що перешкоджають розвитку підприємництва в Україні, є податкове навантаження, високий рівень корупції, недосконалість законодавства, дефіцит фінансових ресурсів, низька купівельна спроможність споживачів та брак кваліфікованої робочої сили. Виокремлено чинники макросередовища, які гальмують розвиток підприємництва, серед яких – епідеміологічна ситуація в країні, рівень розвитку економіки, науки, інноваційної діяльності, підприємницької культури та освіти. Охарактеризовано особливості функціонування різних сегментів підприємництва. Досліджено динаміку кількості суб'єктів господарювання різних сегментів підприємництва за 2014–2019 рр., а також загальні показники їхньої діяльності. Проаналізовано результативність державної політики щодо реалізації заходів, передбачених Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. За результатами проведеного дослідження сформульовано основні стратегічні цілі, окреслено основні стратегічні завдання та заходи, які необхідно реалізувати для забезпечення збалансованого розвитку всіх сегментів підприємництва в Україні.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, розвиток, стратегічні цілі, стратегія, державна політика, мікропідприємництво, суб'єкти малого підприємництва, суб'єкти середнього підприємництва, суб'єкти великого підприємництва.

CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

The article examines the current state and prospects of strategic development of entrepreneurship in Ukraine in a dynamic market environment and a high level of competition. Entrepreneurship is an integral part of a market economy and plays an important role in the development of society. The special role of entrepreneurship necessitates the study of the current state, trends and prospects of development of all business segments to adjust public policy and legal regulation in this area in order to create favorable conditions and increase the efficiency of their operation. The purpose of the study is to analyze the current state of all business segments in Ukraine, to identify strategic priorities and prospects for their development in today's changing environment. In order to achieve the aim of the research the main problems hindering the development of entrepreneurship in Ukraine were identified: the tax burden, high levels of corruption, imperfect legislation, lack of financial resources, low purchasing power of consumers and lack of skilled labor. The factors of the macro environment that inhibit the development of entrepreneurship were identified, including the epidemiological situation in the country, the level of economic development, science, innovation, entrepreneurial culture and education. Features of functioning of various segments of business are characterized. The dynamics of the number of business entities of different business segments for 2014–2019, as well as the general indicators of their activities are studied. The effectiveness of the state policy on the implementation of measures envisaged by the Strategy for the Development of small and medium enterprises in Ukraine is analyzed. The need to further improve the institutional base of entrepreneurship to create a favorable business environment, improve access to finance, bring the education system in line with market requirements, develop an entrepreneurial culture, increase business innovation, increase the share of exports, internationalization of domestic goods and services. Based on the results of the study, the main strategic goals are formulated and the main strategic tasks and measures that need to be implemented to ensure the balanced development of all business segments in Ukraine are outlined.

Keywords: entrepreneurship, business, development, strategic goals, strategy, state policy, micro-entrepreneurship, small business entities, medium business entities, large business entities.

JEL classification: L26, O17

Постановка проблеми. Підприємництво є невід'ємною частиною ринкової економіки та відіграє важливу роль у розвитку суспільства. Як свідчить досвід розвинених країн світу, ефективний розвиток підприємництва стимулює зростання економіки, підвищує її конкурентоспроможність, сприяє впровадженню інновацій та поліпшенню добробуту населення країни. Особлива роль підприємництва зумовлює необхідність дослідження актуального стану, тенденцій та перспектив розвитку всіх сегментів бізнесу для корегування державної політики та правового регулювання у цій сфері з метою створення сприятливих умов та підвищення ефективності їх функціонування.

За період незалежності України підприємництво зазнало суттєвих змін щодо динамічності розвитку малого і середнього бізнесу, рівня доступності фінансових ресурсів, якості бізнес-клімату, інноваційної активності суб'єктів господарювання тощо. Реалізація державної політики розвитку підприємництва в Україні продемонструвала певні позитивні зрушення, проте багато проблем залишаються невирішеними і потребують пошуку ефективних програм, проєктів, заходів, які діятимуть в умовах непередбачуваних змін у макросередовищі, динамічності ринкової кон'юнктури та високого рівня конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку підприємництва присвячено наукові дослідження таких учених, як З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, О.М. Кашуба, І.В. Гой, Т.П. Смельяньська, А.В. Попський та ін. Оцінювання стану та перспектив розвитку підприємництва не є новим напрямом наукових досліджень, але, враховуючи динамічність зовнішнього середовища, існує необхідність постійного моніторингу цієї проблеми та пошуку сучасних дієвих підходів до її вирішення. Разом із тим питання, пов'язані з пошуком ефективних форм стратегічного розвитку різних сегментів підприємництва в умовах турбулентності зовнішнього середовища, вивчені не повною мірою та потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає в аналізі актуального стану всіх сегментів підприємництва в Україні, виявленні стратегічних пріоритетів та перспектив їхнього розвитку в сучасних умовах мінливого середовища.

Виклад основного матеріалу. У ринкових умовах господарювання підприємництво забезпечує соціально-економічний розвиток країни. Суб'єкти підприємництва створюють найбільшу частку доданої вартості, формують пропозицію всіх груп товарів (робіт, послуг) відповідно до споживчого попиту. Окрім того, переважна більшість робочих місць створюється підприємницькими структурами. Державний бюджет значною мірою наповнюється за рахунок податків і зборів, що пов'язані з підприємницькою діяльністю. Таким чином, підприємництво – це основа розвитку сучасного суспільства та ринкової економіки.

До суб'єктів підприємництва належать юридичні особи – підприємства і фізичні особи – підприємці. Згідно із Законом України від 16.11.2018 № 996-ХІV [1], усі вони поділяються на суб'єктів мікропідприємництва, суб'єктів малого, середнього і великого підприємництва. При цьому належність до тієї чи іншої класифікаційної групи визначають, орієнтуючись на такі критерії, як балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

і середня кількість працівників. Підприємства можуть належати до будь-якої із зазначених категорій, тоді як фізичні особи – підприємці не можуть бути в категорії великого бізнесу.

Усі сегменти підприємництва в Україні мають певні особливості функціонування та розвитку, що пов'язані з процедурою реєстрації, системою оподаткування та обліку, організаційними та управлінськими аспектами ведення бізнесу, здатністю пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, ступенем упровадження інновацій, розміром інвестицій, потребою у ресурсах тощо. Так, малий бізнес є більш гнучким, мобільним, динамічним порівняно із середнім і великим. При цьому середній бізнес характеризується вищим ступенем інноваційності, ніж малий. Разом із тим середні підприємства забезпечують найбільші обсяги виробництва, інвестицій, зайнятості, доходів. Впливовість гігантів бізнесу є значно більшою, ніж суб'єктів малого чи середнього бізнесу. Як правило, чим більші масштаби підприємницької діяльності, тим ширші можливості на ринку, тим вища прибутковість.

Малий бізнес – це певною мірою початкова ланка в розвитку підприємництва, оскільки його найлегше розпочати: потреба у фінансових, матеріальних, трудових, інтелектуальних та інших ресурсах є мінімальною. За сприятливих умов зовнішнього середовища суб'єкти малого підприємництва можуть укріпити свої позиції на ринку, розширити свою діяльність і перейти у верхні сегменти бізнесу.

Більшість суб'єктів малого підприємництва працює на спрощеній системі оподаткування, яка в окремих випадках сприяє «дробленню» бізнесу, а не його укрупненню. В Україні існує схема фіктивного відкриття фізичних осіб – підприємців, що використовується великими компаніями для так званої оптимізації оподаткування, а саме зменшення податкового навантаження. Це відбувається за рахунок реєстрації фактично найманих працівників фізичними особами – підприємцями на спрощеній системі оподаткування. Таких ФОПів називають «оптимізаторами податків». У зв'язку із цим в Україні зареєстровано значну кількість фізичних осіб – підприємців, які фактично не займаються підприємницькою діяльністю і не відповідають основним характеристикам підприємця. Це є негативним явищем, що перешкоджає розвитку підприємництва і потребує активних дій із боку держави щодо його ліквідації.

На практиці суб'єкти малого бізнесу є найбільш уразливими і потребують державної підтримки. За чисельністю суб'єкти мікропідприємництва переважають, тому державна підтримка має бути спрямована не на збільшення їхньої кількості, а на підвищення ефективності їх функціонування, а саме: зростання продуктивності праці, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності, інноваційності, збільшення прибутковості, ліквідності тощо.

Великі підприємства мають певні переваги та недоліки порівняно із суб'єктами малого та середнього підприємництва. Так, наприклад, їх сукупний внесок в економіку є визначальним, продуктивність праці на великих підприємствах є вищою за середній рівень по Україні, вони становлять переважну частку промислових підприємств та забезпечують переважну частину експорту країни. Проте великі підприємства нерівно-

мірно розподілені по території України. Часто такі підприємства використовують застарілі технології та обладнання, які характеризуються високою матеріалоемністю та енергоємністю, у результаті чого можуть негативно впливати на навколишнє природне середовище.

Переважає більшість суб'єктів господарювання в Україні є фізичними особами – підприємцями (близько 80% від загальної кількості), із них 99,3% відносяться до суб'єктів мікропідприємництва (табл. 1).

Із 2014 р. в Україні спостерігалось зменшення кількості суб'єктів господарювання, крім представників мікропідприємництва, що значною мірою пов'язано з військовими подіями на Сході країни та анексією Криму. У 2016 р. значна частина неактивних фізичних осіб – підприємців припинила свою діяльність у зв'язку із запровадженням із 2017 р. обов'язкової сплати єдиного соціального внеску незалежно від отриманого доходу. У 2016 р. почала зростати кількість лише фізичних осіб – підприємців, що відносяться до малого бізнесу, а в 2017 р. збільшилася кількість суб'єктів середнього і великого підприємництва. У 2018 р. спостерігається зростання кількості всіх суб'єктів господарювання, що пов'язано із загальним відновленням економіки, тоді як 2019 р. характеризується збільшенням кількості мікропідприємців та всіх сегментів юридичних осіб.

Загалом за період 2014–2019 рр. відбулося зменшення кількості фізичних осіб – підприємців на 1,9% та збільшення кількості юридичних осіб на 11,5%. Проте, урахувавши припинення діяльності недіючих підприємців у 2016 р., можна зробити висновок про пози-

тивну динаміку розвитку підприємництва за кількістю суб'єктів господарювання за період 2017–2019 рр.

Станом на 2019 р. 99,9% юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців в Україні належать до суб'єктів малого і середнього підприємництва (табл. 2). При цьому найбільша частка робочих місць створена середнім бізнесом, кількість найманих працівників у даному секторі становить 42,3% від загальної кількості, тоді як найбільша кількість зайнятих працівників є характерною для мікропідприємництва. За обсягами реалізованої продукції лідерами є середній і великий бізнес, де реалізується відповідно 39,9% і 34,5% продукції (товарів, робіт, послуг) від загального обсягу.

Малі та середні підприємства займають значну частку в таких галузях, як будівництво, адміністративне та допоміжне обслуговування, професійна, наукова та технічна діяльність, у кожній з яких на них припадає понад 90% зайнятості. Окрім того, на МСП припадає понад 70% зайнятості в секторах «торгівля», «сільське, лісове та рибне господарство», «інформаційні послуги» [5].

Присутність малих і середніх підприємств на зовнішніх ринках є невисокою, наприклад їхня частка в експорті товарів у 2018 р. становила лише 26% [5]. Ураховуючи стратегічне розташування, родючі сільськогосподарські землі та велику кількість кваліфікованих працівників, Україна має значний потенціал для розширення експорту та збільшення доданої вартості, особливо малими та середніми підприємствами.

Для збалансованого розвитку малих, середніх та великих підприємств необхідно забезпечити умови

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів господарювання різних сегментів підприємництва за 2014–2019 рр.

Суб'єкти підприємництва	Сегменти підприємництва	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відх. показн. 2019 р. від показн. 2014 р.
ФОП	Мікро	1580965	1626589	1553041	1458980	1471965	1550633	-1,9 %
	Малі	9483	3982	5839	7506	11332	10017	+5,6 %
	Середні	712	307	281	317	419	378	-46,9 %
	Всього	1591160	1630878	1559161	1466803	1483716	1561028	-1,9 %
ЮО	Мікро	278922	284241	247695	278102	292772	313380	+12,4 %
	Малі	45676	43573	43459	44818	46602	48948	+7,2 %
	Середні	16618	15510	15113	15254	16476	18129	+9,1 %
	Великі	497	423	383	399	466	518	+4,2 %
	Всього	341713	343747	306650	338573	356316	380975	+11,5 %
Всього		1932873	1974625	1865811	1805376	1840032	1942003	+0,5 %

Джерело: складено на основі [3]

Таблиця 2

Загальні показники діяльності всіх сегментів підприємництва в Україні за 2019 р.

Категорії	К-ть, од.	У % до заг. к-ті	К-ть найм. прац., тис осіб	У % до заг. к-ті	К-ть зайн. прац., тис осіб	У % до заг. к-ті	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	У % до заг. к-ті
Суб'єкти мікро підприємництва	1864013	96,0	1466,3	20,1	3169,0	35,1	1 430 559,7	13,6
Суб'єкти малого підприємництва	58965	3,0	1129,5	15,5	1150,8	12,8	1 267 653,7	12,0
Суб'єкти середнього підприємництва	18129	0,9	3087,0	42,3	3089,7	34,3	4 194 484,1	39,9
Великі підприємства	518	0,1	1608,3	22,1	1608,3	17,8	3 631 415,3	34,5
Всього	1941625	100	7291,1	100	9017,8	100	10 524 112,8	100

Джерело: складено на основі [3]

для рівноправного партнерства всіх суб'єктів господарювання та добросовісної конкуренції. Базовими умовами для розвитку підприємництва є: макроекономічна стабільність, захищеність прав власності, конкурентне середовище, розвинена інфраструктура, політична стабільність, ефективність державного регулювання економіки тощо.

За даними аналітичного звіту USAID KEY [5], основними проблемами, що перешкоджають розвитку підприємництва в Україні станом на 2020 р., були:

- складність (недосконалість) законодавства (49,2%);
- корупція (44,6%);
- низька купівельна спроможність споживачів (40,1%);
- брак фінансових ресурсів (39,0%);
- складність адміністрування податків (31,6%);
- брак кваліфікованої робочої сили (29,4%).

Згідно з дослідженнями Європейської бізнес-асоціації у межах проєкту Unlimit Ukraine [6], найбільшими перешкодами для бізнесу були названі податкове навантаження (49,6%) та високий рівень корупції (46,0%).

Окрім зазначених проблем, суб'єкти підприємництва зазнали негативних наслідків у результаті спалаху пандемії COVID-19, а саме впровадження відповідних стримувальних заходів та соціального дистанціювання. Останні призвели до одночасного удару по попиту та пропозиції, що суттєво скоротило обсяги господарської діяльності у підприємстві. Суб'єкти господарювання досі відчувають значне падіння доходів, зниження обсягів виробництва, а багато з них мають серйозний дефіцит ліквідності [4].

Існує ймовірність посилення циклічного спаду економіки через пандемію COVID-19. Суб'єктам малого і середнього підприємництва, які потребують фінансування, особливо тим, що мають відносно ризикований профіль, таким як інноваційний бізнес та стартапи, буде все важче отримати зовнішнє фінансування. Окрім того, дефіцит ліквідності, ймовірно, стане більш поширеним явищем, оскільки ланцюги поставок перериваються, а фірми можуть стикатися з меншими доходами та несподіваними витратами [2].

Окрім прийнятих короткотермінових заходів підтримки, у середньо- та довгостроковій перспективі знадобляться конкретні стратегії: у цьому післякризовому контексті відновленню малого і середнього підприємництва можна сприяти шляхом спрощення доступу до фінансування (наприклад, через кредитні лінії та гарантії позик), забезпечення більш гнучкого регулювання, а також сприяння їх цифровій трансформації [4].

Для ефективного розвитку підприємництва в Україні важливим є раціональне поєднання ринкових і державних механізмів регулювання.

Досліджуючи державну політику розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва у контексті європейської інтеграції, автор джерела [7] зазначив, що на рівні держави необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів, а саме:

- забезпечити функціонування такої організаційно-інституційної системи, яка б оперативно, адекватно та професійно реагувала на будь-які зміни в економіці та правовій сфері;
- гармонізувати правове поле сфери малого та середнього підприємництва;

– поліпшити інформаційне, а також фінансове і матеріально-технічне забезпечення господарюючих суб'єктів сфери малого та середнього підприємництва.

Державна підтримка розвитку підприємництва є важливою на всіх стадіях життєвого циклу суб'єкта господарювання – від зародження до зростання і спаду. Так, на етапі зародження та створення суб'єкта підприємництва необхідно забезпечити сприятливі умови для започаткування бізнесу, необхідними умовами яких є розвинена інфраструктура підприємництва, простота і швидкість процедури реєстрації, інформаційне забезпечення створення та ведення бізнесу, доступне кредитування стартапів, постійний діалог із владою тощо.

На етапі зростання та зрілості суб'єкта підприємництва держава повинна забезпечити реалізацію заходів, що стимулюватимуть подальший розвиток бізнесу, сприятимуть укріпленню ринкових позицій суб'єкта господарювання, його укрупненню та переходу у верхні сегменти бізнесу. В умовах сприятливого впливу чинників макросередовища посилюється конкуренція в підприємницькому секторі, з'являються нові суб'єкти бізнесу та сектори підприємництва, що базуються на інтенсивному використанні знань та впровадженні інновацій. У результаті відбуваються структурні зміни в економіці, що супроводжуються інтернаціоналізацією малого та середнього підприємництва. Відбувається збільшення масштабів діяльності суб'єктів мікропідприємництва та представників малого бізнесу. Суб'єкти малого підприємництва швидко зростають і переходять у верхні сегменти бізнесу.

Оскільки на етапі старіння і спаду суб'єкт господарювання потребує процедур відновлення, держава повинна забезпечити фінансову, інформаційну та інші види підтримки таких суб'єктів, сприяючи оптимізації бізнес-процесів, модернізації виробництва, постійній адаптації товарного асортименту до вимог ринку тощо.

Як відомо, розвиток підприємництва є одним із пріоритетних завдань державної політики. Для підтримки підприємництва на державному рівні органи влади покликані сприяти розробленню та впровадженню відповідних програм, проєктів. Важливе місце серед них займають «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» [8] та «План заходів її реалізації», які було схвалено та затверджено Розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р та від 10 травня 2018 р. № 292-р відповідно. Протягом 2018–2020 рр. було реалізовано і виконано більшість заходів, передбачених Стратегією, з яких найважливішими є такі досягнення:

1) Розширено доступ малого і середнього підприємства до публічних закупівель шляхом запровадження нового електронного поля «класифікація суб'єктів господарювання» в системі електронних публічних закупівель Prozorro.

2) Запроваджено програму державної підтримки «Доступні кредити 5–7–9%» (Постанова КМУ від 24.01.2020 № 28) на стимулювання інвестиційних проєктів малого та середнього бізнесу.

3) Запущено онлайн-платформу «Факторинг Хаб», що дає змогу підприємцям подати заявку на участь у публічних закупівлях та отримати пропозиції безрегресного факторингу від банків, під'єднаних до платформи.

4) Удосконалено нормативно-правове поле у сфері підприємництва: прийнято 49 нормативно-правових актів, скасовано близько 250 неактуальних нормативних актів уряду з метою поліпшення бізнес-клімату, розвитку підприємництва та зниження адміністративного тиску.

5) Запроваджено інформаційну підтримку підприємців шляхом створення єдиного інформаційного ресурсу з питань підприємництва в Україні – Портал для підприємців.

6) Створено пілотну мережу інформаційних пунктів підприємців для забезпечення державно-приватного діалогу на місцевому рівні.

7) Закладено підґрунтя для інтенсифікації процесу передачі наукових здобутків до сфери підприємництва шляхом створення в закладах вищої освіти підприємницьких клубів.

Варто зазначити, що Україна зміцнила свою позицію щодо простоти ведення бізнесу у рейтингу Світового банку Doing Business, піднявшись із 2016 р. на 19 позицій і зайнявши у 2020 р. 64-е місце [4].

Триває робота уряду над розробленням подальшої стратегії розвитку підприємництва в Україні в напрямі забезпечення ефективного державно-приватного діалогу та доступу малого і середнього підприємництва до фінансування, зокрема активізації кредитування небанківськими фінансовими установами тощо.

За підсумками аналізу та моніторингу процесу реалізації стратегії у звіті представлено такі висновки щодо подальшого розвитку підприємництва в Україні [4]: необхідно продовжувати зміцнення інституційної бази для формування сприятливого середовища для зростання МСП; поліпшувати доступ МСП до фінансування; уживати додаткових заходів у напрямі здо-

буття навиків та розвитку культури підприємництва.

Із боку держави необхідно створювати умови для залучення та підтримки інвестицій, особливо у продукцію з більшою доданою вартістю та капіталомісткістю, одночасно сприяючи інтернаціоналізації та нарощуванню потенціалу малого та середнього підприємництва. Разом із тим необхідно продовжити структурні реформи в таких напрямках: зміцнення верховенства права та прав власності; удосконалення антикорупційної і судової систем; упорядкування регуляторного середовища.

Загалом на розвиток підприємництва в Україні впливають та потребують оптимізації такі чинники макросередовища: рівень розвитку економіки; рівень корупції; політична стабільність; законодавча стабільність та досконалість; епідеміологічна ситуація; регуляторна та інша політика у сфері підприємництва; рівень розвитку науки, інноваційної діяльності та видатків на НДДКР; рівень підприємницької культури й освіти в країні.

Зважаючи на проблеми, які існують сьогодні у досліджуваній сфері, нагальною є потреба розробити стратегічні цілі подальшого розвитку підприємництва в Україні та окреслити основні завдання та заходи, які необхідно виконати для їх реалізації. Таким чином, пропонуємо сформулювати стратегічні цілі розвитку підприємництва за такими напрямками: зовнішнє середовище, маркетинг, виробництво, персонал, фінанси (табл. 3).

Створенню сприятливого інституційного середовища для розвитку підприємництва в Україні сприятимуть такі заходи: приєднання до Глобального моніторингу підприємництва (ГМП), постійний аналіз національної регуляторної політики державними

Таблиця 3

Стратегічні цілі розвитку підприємництва в Україні та завдання, які необхідно виконати для їх досягнення

Стратегічні напрями	Стратегічні цілі	Завдання
Зовнішнє середовище	1. Створення сприятливого зовнішнього середовища для розвитку підприємництва	1. Зміцнення інституційної бази підприємництва 2. Удосконалення законодавства
Маркетинг	2. Формування конкурентоспроможного на зовнішніх ринках підприємницького сектору	1. Підвищення конкурентоспроможності продукції 2. Збільшення частки експорту суб'єктами малого і середнього підприємництва 3. Вихід на зовнішні ринки (інтернаціоналізація товарів і послуг) 4. Постійна адаптація товарного асортименту до вимог ринку
Виробництво	3. Підвищення ефективності бізнесу	1. Модернізація виробництва 2. Використання сучасних технологій і обладнання 3. Зниження енергоємності та матеріалоемності виробництва 4. Упровадження інновацій 5. Оптимізація бізнес-процесів
Персонал	4. Формування ефективного ринку праці	1. Забезпечення кваліфікованою робочою силою 2. Приведення у відповідність системи освіти вимогам ринку 3. Підвищення кваліфікації менеджерів 4. Поширення знань і навичок ведення бізнесу, особливо серед фізичних осіб – підприємців, суб'єктів мікропідприємництва 5. Підвищення продуктивності праці працівників 6. Скорочення рівня неофіційного працевлаштування
Фінанси	5. Забезпечення доступності та надійності зовнішнього фінансування для суб'єктів підприємництва	1. Доступність зовнішнього фінансування для започаткування бізнесу та його розвитку 2. Забезпечення кредитних гарантій для суб'єктів підприємництва 3. Збільшення ліквідності суб'єктів підприємництва 4. Збільшення прибутковості суб'єктів підприємництва 5. Удосконалення системи оподаткування

органами, використання інституту Бізнес-омбудсмена, забезпечення виконання Координаційною радою з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва своїх обов'язків.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємництва в програмах регіонального розвитку, забезпечити належними ресурсами Офіс із просування експорту (ОПЕ), активізувати діяльність Експортно-кредитного агентства України (ЕКА), основною метою створення якого є стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження.

Для підвищення ефективності бізнесу важливо здійснювати регулярні огляди інновацій, забезпечувати функціонування Центрів трансферу технологій, основною метою яких є впровадження сучасних прогресивних науково-технічних розробок у виробництво та їх комерціалізація. Для оперативного реагування на постійно змінювані вимоги ринку суб'єктам підприємництва необхідно забезпечити доступність послуг юридичної експертизи та стратегічного консалтингу.

Формуванню ефективного ринку праці сприятиме приведення у відповідність системи освіти вимогам ринку, упровадження сучасних навчальних програм із підприємництва серед різних верств населення, висока практична спрямованість освіти, взаємодія університетів із підприємницькими структурами, удосконалення законодавчої бази для забезпечення гнучкості ринку праці.

Стратегічні цілі щодо поліпшення доступу суб'єктів підприємництва до фінансування можуть бути досягнуті за рахунок таких заходів, як: реалізація пілотного проекту за схемою часткового кредитного гарантування, продовження реформування факторингової бази, запровадження програм з міжнародними партнерами для спрощення доступу до фінансування, стабілізації та сприяння конкуренції у банківському секторі.

Висновки. Таким чином, в Україні сформувався потужний підприємницький сектор, представлений фізичними особами – підприємцями та юридичними

особами, які умовно розділені на такі сегменти: мікропідприємництво, мале, середнє та велике підприємництво. Державна політика у сфері сприяння розвитку підприємництва за період 2016–2020 рр. має низку позитивних результатів, зокрема щодо інформаційної підтримки суб'єктів підприємництва, фінансового забезпечення, регулювання експорту, нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності, розвитку підприємницької культури та освіти тощо. Проте основними гальмуючими чинниками впливу на розвиток підприємництва в Україні залишаються податкове навантаження та високий рівень корупції. Окрім того, криза, пов'язана з пандемією COVID-19, знизила купівельну спроможність споживачів та загострила проблему дефіциту фінансових ресурсів суб'єктів бізнесу. Підприємництво в Україні все ще характеризується низькою ефективністю бізнесу, недоступністю зовнішнього фінансування, дефіцитом знань і навичок ведення бізнесу переважно серед суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва, недостатньою кваліфікацією менеджерів середнього підприємництва, низьким рівнем упровадження інновацій, високою енергоємністю та матеріалоємністю виробництва у великому підприємстві тощо. Тому існує необхідність: подальшого вдосконалення інституційної бази підприємництва для формування сприятливого бізнес-середовища, поліпшення доступу до фінансування, приведення у відповідність системи освіти вимогам ринку, розвитку культури підприємництва, підвищення рівня інноваційності бізнесу, збільшення частки експорту суб'єктів підприємництва, інтернаціоналізації вітчизняних товарів і послуг.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, варто виокремити такі основні стратегічні цілі подальшого розвитку підприємництва в Україні: створення сприятливого зовнішнього середовища, формування конкурентоспроможного на зовнішніх ринках підприємницького сектору, підвищення ефективності бізнесу, забезпечення доступності та надійності зовнішнього фінансування для всіх сегментів підприємництва, формування ефективного ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.11.2018 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.
2. OECD (2020), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2020: An OECD Scoreboard*, OECD Publishing, Paris. 2020. URL: <https://doi.org/10.1787/061fe03d-en> (дата звернення: 20.09.2021).
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва, 2019 : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2020. 373 с.
4. OECD (2020), *Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017–2020 роки*, OECD Publishing, Paris. 2020. URL: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Monitoring_the_Implementation_of_Ukraine-s_SME_Development_Strategy_ru.pdf (дата звернення: 21.09.2021).
5. Огляд малого і середнього підприємництва в Україні 2018/2019 : аналітичний звіт / Офіс розвитку малого і середнього підприємництва, Офіс ефективного регулювання. 2020. URL: <https://sme.gov.ua/analytics/> (дата звернення: 18.09.2021).
6. Індекс настроїв малого бізнесу : дослідження Європейської бізнес-асоціації у межах проекту Unlimit Ukraine/EBA. *Ліга: Закон*. 2020. URL: <https://eba.com.ua/nastroyi-malogo-biznesu-pokrashhuuytsya/> (дата звернення: 21.09.2021).
7. Попський А.В. Державна політика розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва у контексті європейської інтеграції. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 260–268.
8. Про схвалення Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 № 504-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8> (дата звернення: 20.09.2021).

References:

1. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16.11.2018 № 996-XIV / Verkhovna Rada Ukrainy, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1999, № 40, St. 365.
2. OECD (2020), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2020: An OECD Scoreboard*, OECD, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/061fe03d-en> (accessed 20 September 2021).
3. State statistics service of Ukraine [2020], *Diiálnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva, 2019* [Activity of large, medium, small and micro entrepreneurship entities, 2019]. *Statystychnyi zbirnyk* [Statistics Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, pp. 373. (in Ukrainian)
4. OECD (2020), *Monitorynh realizatsii Stratehii rozvytku MSP Ukrainy na 2017-2020 roky* [Monitoring the Implementation of Ukraine-s SME Development Strategy for 2017–2020], OECD, Paris. 2020. Available at: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Monitoring_the_Implementation_of_Ukraine-s_SME_Development_Strategy_ru.pdf (accessed 20 September 2021).
5. SMEDO (2020), *Ohliad maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini 2018 / 2019* [Review of small and medium entrepreneurship in Ukraine 2018/2019]. *Analitichnyi zvit*. Ofis rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva, Ofis efektyvnoho rehuliuвання. Available at: <https://sme.gov.ua/analytics/> (accessed 20 September 2021).
6. EBA (2020) *Indeks nastroyv maloho biznesu : doslidzhennia Yevropeiskoi Biznes Asotsiatsii u mezhakh proiektu Unlimit Ukraine* [Small Business Attitude Index: a study by the European Business Association within the Unlimit Ukraine project], EBA, *Liga: Zakon*. Available at: <https://eba.com.ua/nastroyi-malogo-biznesu-pokrashhuyutsya/> (accessed 21 September 2021).
7. Popskyi A.V. (2017) *Derzhavna polityka rozvytku, pidtrymky maloho ta serednoho pidpriemnytstva u konteksti yevropeiskoi intehratsii* [State policy of development, support of small and medium business in the context of European integration]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 260–268.
8. *Strategy for the development of small and medium enterprises in Ukraine up to 2020*. (2017). *Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8> (accessed 20 September 2021).